

EVOLUȚIA ISTORICĂ A COMPANIILOR MILITARE ȘI DE SECURITATE PRIVATE (PARTEA II)

HISTORICAL EVOLUTION OF PRIVATE MILITARY AND SECURITY COMPANIES (PART II)

CZU: 341.3:355.216

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2022.4\(116\).05](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2022.4(116).05)

Alexandr CAUIA,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Corina ZACON,
doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

In the contemporary period, especially after the Cold War, private military and security companies are developing at a fast pace, and international legal regulations are non-existent.

The presence of employees of private military and security companies in the grey zones and in military operations is a reality. The legal regulation of the status of these companies, the types and essence of the services provided, as well as the legal mechanism for prosecuting employees seriously infringing the provisions of international humanitarian law is an imperative need for the international regulatory process and a challenge for the science of international humanitarian law.

În secolul XX, mercenariatul a fost utilizat pe scară largă în primul rând în țările africane, mai ales în perioada de formare a statelor independente, după al Doilea Război Mondial. Retragerea țărilor europene din regiune, politica de decolonizare, conflictele interne și lipsa de cultură și experiență politică a populației au provocat cele mai violente conflicte, iar părțile beligerante au apelat la serviciile militarilor străini.

Cu toate acestea, în 1977, a fost adoptată Convenția Organizației Unității Africane privind eliminarea mercenariatului în Africa,[4] precum și Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva, care interzicea participarea mercenarilor la ostilități: „Un mercenar nu are dreptul la statutul de combatant sau de prizonier de război” [1, art. 47]. Convenția ONU din 1989 privind lupta împotriva recrutării, utilizării, finanțării și

instruirii mercenarilor și documentele de mai sus interzic activitățile mercenarilor în sensul modern al acestui termen: „Un mercenar ... care este direct implicat în acte de violență militară sau comune, după caz, săvârșește o infracțiune în sensul prezentei convenții” [5, art. 3.1.].

În majoritatea cazurilor, unele statele, pentru a evita asumarea responsabilității cât și pentru a evita răspunderea conform normelor dreptului internațional public, încheie contracte cu entități private numite convențional Companii Militare de Securitate Private care prestează un set foarte vast de servicii de securitate sau militare în calitate de agenți privați, cu o vastă experiență militară în schimbul unor remunerații considerabile. Drept un efect de bumerang, odată cu creșterea cererii de servicii militare și de securitate private, crește și amenințarea la adresa dreptului internațional și a păcii [8, p. 1-23].

Instituții și organisme internaționale angajează în prezent acești actori privați pentru a presta servicii cu caracter militar și de securitate, admit angajații acestor entități să ocupe posturi în sectorul public, atât în acțiunile ce țin de participarea directă în cadrul operațiunilor militare cât și în acțiuni de asistență, cu scopul de a asigura desfășurarea eficientă a operațiunilor militare.

La acest gen de servicii apelează inclusiv unele structuri ale ONU, care recrutează actori privați și bine pregătiți militar pentru realizarea sau asigurarea diverselor operațiuni de logistică operațională sau în scopul asigurării securității într-o anumită zonă. Există, de asemenea, tendința de

a angaja acest gen de companii pentru a oferi o pregătire adecvată angajaților din forțele de ordine, precum și pentru a colecta informații. În acest sens Simon Chesterman notează că antreprenorii privați sunt mai prezenți decât funcționarii publici în numeroase servicii de informații ale guvernului Statelor Unite [14, p. 1055-1074].

De asemenea, poate fi constatată creșterea substanțială a nivelului cererii față de serviciile companiilor militare și de securitate private din partea diverselor structuri internaționale neguvernamentale în scopul asigurării securității în zonele de conflict sau în zonele cu înalt grad de pericol pentru angajații acestora [7]. Prin urmare, cererea pentru structurile private cu experiență militară a crescut enorm, iar acest fapt generează un șir de provocări pentru sistemul de drept internațional care nu reglementează expres nici statutul juridic al acestor entități și nici relațiile dintre acestea și state sau actori neguvernamentali în procesul de prestare a serviciilor tot mai specifice și tot mai diverse.

În aceste condiții, prin prisma normelor dreptului internațional umanitar, urmează a fi calificate și determinate cât se poate de clar mai multe aspecte ce țin de statutul și activitatea acestor companii, obligațiunile și responsabilitățile acestor actori.

Un alt aspect important ține de statutul juridic al angajaților acestor companii care sunt calificați drept:

- 1) personal militar guvernamental în baza modului lor de recrutare;
- 2) combatanți;

3) angajați ai companiilor private care urmează a fi calificați drept persoane civile;

4) prestatori de servicii individuali care urmează a fi calificați drept „combatanți ilegali” sau mercenari.

Acestea sunt unele preocupări cu care se confruntă dreptul internațional umanitar, care constituie un subiect de analiză complicat și o adevărată provocare pentru Curtea Penală Internațională și alte instituții internaționale.

În comparație cu alte industrii, companiile militare și de securitate private, constituie o valoare globală de 100 până la 165 de miliarde de dolari SUA, în creștere anuală cu până la 8% [27, p. 103]. La moment, guvernele încearcă să implementeze, într-un fel sau altul, principii, norme și reguli menite să reglementeze comportamentul acestor actorilor militari neetatici, prin definirea statutului lor juridic și analiza responsabilităților în temeiul dreptului internațional.

Scopul principal al acestor norme este de a le defini statutul juridic, de a asigura o clasificare general valabilă a tipurilor de servicii care pot fi prestate de aceste companii, de a asigura responsabilitatea pentru acțiunile angajaților și de a crea o metodă de monitorizare a activității statelor care apelează la acest gen de servicii. Acest model este observat în „Voluntary Principles on Security and Human Rights” [31], precum și în alte inițiative de acest gen. În Suedia, de exemplu, reglementarea juridică a a tuturor aspectelor problematice ce țin de activitatea companiilor militare private este realizată prin implementarea

prevederilor „Documentului Montreux”.

La prima vedere, este imposibil de ignorat impactul decisiv al sfârșitului Războiului Rece asupra proliferării CMSP. Într-adevăr, potrivit lui Singer, această tranziție geopolitică a avut ca efect deschiderea unei breșe pe piața securității, datorită:

1) unei creșteri a numărului conflictelor armate neinternaționale [19, p. 48-51];

2) dezinteresul puterilor occidentale în fața conflictelor emergente;

3) o creștere a numărului de actori implicați în conflicte armate, care va avea ca rezultat o estompare conceptuală între categoriile de soldat, civil, terorist sau criminal;

4) un val de foști militari recent demobilizați pe scena internațională și;

5) sosirea bruscă pe piața neagră a stocurilor masive de arme, acumulate de fosta URSS în timpul Războiului Rece [25, p. 49-60].

În urma unei analize atente asupra evoluțiile actuale a conflictelor armate în general și a unui șir de operațiuni cu caracter militar care nu întotdeauna pot fi încadrate în noțiunile definite de norme dreptului internațional umanitar sau care sunt apreciate drept conflicte armate „hibrid”, „zone gri”, noțiuni care nu au o fundamentare normativă, urmează să constatăm prezența tot mai activă a unor entități care nu pot fi calificate drept organe ale unui stat sau reprezentanți ai acestora. Acești actori neetatici, precum „miliția privată” sau criminalitatea organizată” [9, 95 p.] care dispun de o organizare complexă cu un element multinațional, constituie amenințări relativ noi și destul de consis-

tente la adresa securității internaționale și provoacă un șir de dificultăți de reglementare pentru știința dreptului internațional umanitar.

Tentativele de reglementare juridică expresă a statutului Companiilor Militare și de Securitate private poate fi rezumat la:

- Documentul Montreux, care este un instrument internațional, cunoscut și sub denumirea de „Documentul Montreux privind obligațiile juridice internaționale pertinente și bunele practici ale statelor legate de operațiunile companiilor militare și de securitate private în timpul conflictelor armate” [6]. În scopul executării acestui acord, 17 țări și-au unit forțele, printre care: Anglia, Franța, China și Statele Unite. Acesta este primul instrument care delimitează statutul juridic al actorilor militari privați și aplicabilitatea dreptului internațional umanitar asupra acestora în cadrul conflictelor armate. De asemenea, acest document are menirea să ajute statele să își respecte obligațiile internaționale la nivel național, asigurând supravegherea, reglementarea acțiunilor și responsabilității actorilor militari neetatici.

- În 2010, cu sprijinul Centrului de la Geneva al DCAF, a fost întocmit un „Cod internațional de conduită pentru companiile de securitate privată”. Scopul codului este „consolidarea principiilor agreate ale activităților CMSP și crearea unei baze pentru traducerea acestor principii în standarde relevante, precum și mecanisme de gestionare și supraveghere [7].

Documentul nu introduce prevederi noi în sistemul de drept internațional

deja existent, are un caracter de recomandare, dar deschide totuși calea pentru legalizarea companiilor militare și de securitate private la nivel internațional. Codul conține norme specifice de comportament pentru angajații CMSP în cadrul ostilităților, precum și articole privind încheierea de orice tip de contracte în domeniul serviciilor militare la nivel internațional. De asemenea, aplicabilitatea Codului internațional de conduită pentru companiile militare private, precum și personalul lor este de o importanță deosebită.

- Pentru a contribui la reglementarea activităților și serviciilor prestate de CMSP, ONU a creat un grup de lucru special privind utilizarea mercenarilor, care a primit ulterior un mandat extins, incluzând aspecte de reglementare și studiere a activităților companiilor militare și de securitate private. Chiar și la începutul activităților sale în anii 2000, grupul a remarcat că activitățile CMSP-urilor reprezintă o „zonă gri” care nu este acoperită în totalitate de sfera juridică [28].

Din acest motiv, în 2007, Adunarea Generală a ONU prin rezoluția 62/145 a cerut statelor să creeze mecanisme naționale de reglementare a activităților CMSP [29]. În anul 2008, grupul de lucru a formulat principiile de stabilire a mecanismelor de reglementare a activităților CMSP. Printre acestea se numără respectarea drepturilor omului de către angajații companiilor, a legilor naționale, respectarea suveranității statului și a dreptului popoarelor la autodeterminare, garantarea dobândirii legale a armelor.[30] Grupul de lucru interacționează constant cu guvernele

naționale, organizațiile internaționale, publică rapoarte anuale care descriu rezultatele activităților sale, starea actuală a lucrurilor, precum și problemele legate de reglementarea CMSP.[33]

Astăzi, în lume au loc procese în care statele se bazează din ce în ce mai mult pe oportunități extra-instituționale, folosesc soft power, mass-media privată, organizații neguvernamentale, structuri de rețea, corporații transnaționale și altele „gadgeturi ale secolului XXI” [35, p. 23]. CMSP ocupă un loc proeminent printre noile tipuri de actori nestatali. În același timp, companiile în sine sunt integrate în rețele și structuri complexe care includ guverne, organizații

internaționale, ONG-uri, CTN-uri etc. [34, p. 196].

În lumina celor expuse, urmează să constatăm faptul că acești actori privați ai relațiilor sociale cu caracter militar, indiferent de denumirea sau calificarea oferită de statele interesate, organizațiile internaționale beneficiare, tentativele internaționale de reglementare a activității acestora, fac parte din realitatea cotidiană, iar prezența lor în conflictele armate contemporane este tot mai intensă și mai complexă, fapt de generează un șir de provocări asupra sistemului de drept internațional în general și a dreptului internațional umanitar în special.

BIBLIOGRAFIE

1. Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, [on-line]. [accessed 26.10.2021]. Available on Internet: <URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf>
2. Convenția (V) privind drepturile și îndatoririle puterilor și persoanelor neutre în caz de război pe uscat. Haga, 18 octombrie 1907. [on-line]. [accessed 10.11.2021]. Available on Internet: <URL: <http://hrlibrary.umn.edu/peace/docs/con5.html>>
3. Convenția I de la Geneva pentru îmbunătățirea sortii răniților și bolnavilor din forțele armate terestre, din 12.08.1949 [on-line]. [accessed 10.11.2021]. Available on Internet: <URL: <https://crucearosie.ro/assets/Uploads/Conventia-de-la-Geneva-I.pdf>>
4. Convention OUA for the elimination of mercenarism in Africa, Libreville, Gabon, on 3 July 1977 [on-line]. [accessed 25.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201490/volume-1490-I-25573-English.pdf>>
5. International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. New York, 4 December 1989, [on-line]. [accessed 25.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/44/34>>
6. The Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies During Armed Conflicts. International Committee of the Red Cross, 9.08. 2009, [on-line]. [accessed 25.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://www.icrc.org/en/publication/0996-montreux-document-private-military-and-security-companies>>

7. The International Code of Conduct for Private Security Service Providers, 09.11.2010 [on-line]. [accessed 25.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://icoca.ch/the-code/>>
8. Abrahamsen R., Williams Michael C., Security Sector Reform: Bringing the Private In, 6 Conflict Security and Development, volume 6, 2006, p. 1-23.
9. Buzatu A.-M., Buckland B. S., Private Military & Security Companies: Future Challenges in Security Governance (DCAF Horizon 2015, Working Paper No. 3, 2010, 95 p. [on-line]. [accessed 05.10.2021]. Available on Internet: <URL: http://psm.du.edu/media/documents/reports_and_stats/think_tanks/dcaf_buzatu_and_buckland_private_military_and_security_companies.pdf>
10. Bryant G. Company Men and King's Men – The English East India Company's Army and the British Army in India, 1750-1783. In: Armees Privees, Armees d'état. Mercenaires et auxiliaires d'hier et d'aujourd'hui. IRSEM, 2008, p. 65-80
11. Bryant, G., Indigenous Mercenaries in the Service of European Imperialists: The Case of the Sepoys in the Early British Indian Army, War in History, 7 (1) 2000, p. 2-28.
12. Chapleau Ph., Les mercenaires de l'Antiquité à nos jours, coll. Histoire, Rennes: Ouest, 2006, 127p.
13. Chapleau Ph. Le mercenariat francophone des années 1960-1990 et l'échec de son évolution en sociétés militaires privées – Le cas de Bob Denard. In: Armees Privees, Armees d'état. Mercenaires et auxiliaires d'hier et d'aujourd'hui. IRSEM, 2008, p. 242-253
14. Chesterman S., "We Can't Spy...If We Can't Buy!": The Privatization of Intelligence and the Limits of Outsourcing "Inherently Governmental Functions". In: European Journal of International Law, Volume 19, November 2008, p. 1055–1074.
15. David É., Mercenaires et volontaires internationaux en droit des gens. Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, 1978, 459 p.
16. Dupuis P.-M., L'unité de l'ordre juridique international. Cours général de droit international public. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2003, 496 p.
17. Gardner N., Private Armaments and Military Service Companies and British Foreign Policy in the 1960s and 1970s. In: Armees Privees, Armees d'état. Mercenaires et auxiliaires d'hier et d'aujourd'hui. IRSEM, 2008, p. 231-242
18. Garlan, Y., La Guerre dans l'Antiquité, Paris: F. Nathan, 1972, 223 p.
19. Hettne B., Odén, Global Governance in the 21st Century : Alternative Perspectives on World Order, Stockholm, Almkvist & Wiksell International, 2002, 204 p. [on-line]. [accessed 05.10.2021]. Available on Internet: <URL: https://utvecklingsarkivet.se/wp-content/uploads/2012/10/study2002_2-WorldOrder-Gov.pdf>
20. Launey, M., Recherches sur les armées hellénistiques, I, Paris: E. de Boccard, 1949, 695p.

21. Masqueray P. Xénophon. *Anabase* (tome I et II), , Paris, Société d'édition Les belles lettres, 3e éd., 1952, 178p.
22. Percy S., *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, Oxford University Press, 2007, 272 p.
23. Thomson J.E., *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton> Princeton University Press, 1994, 230 p.
24. Sidos F.-X., *Les soldats libres. La grande aventure des mercenaires*, Paris, L'Aencre, 2008, 352 p.
25. Singer P. W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Cornell University Press, 1st edition, 2008, 360 p.
26. Singer P.W., *War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law*. *Colum. J. Transnat'l L.*, 2004, p. 521-549. [on-line]. [accessed 10.11.2021]. Available on Internet: <URL: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/singer20040122.pdf>>
27. *Small Arms Survey, States of Security*, Cambridge University Press, 2011, 328 p.
28. UN A/61/341. *Use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination*, 13 September 2006. [on-line]. [accessed 12.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://undocs.org/en/A/61/341>>
29. UNGA Resolution 62/145 *Use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination* of December 18, 2007 [on-line]. [accessed 12.10.2021]. Available on Internet: <URL: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/2007/211.pdf>>
30. UNGA A/63/325. *Use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination*. 25 August 2008 [on-line]. [accessed 12.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://undocs.org/A/65/325>>
31. *Voluntary Principles on Security and Human Rights*, Secretariat for the Voluntary Principles on Security and Human Rights, [on-line]. [accessed 05.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://www.state.gov/the-voluntary-principles-on-security-and-human-rights/>>
32. Wing, I. *Private Military Companies and Military Operations*. Land Warfare Studies Centre, Working Paper № 138, October 2010, 61 p. [on-line]. [accessed 10.11.2021]. Available on Internet: <URL: https://researchcentre.army.gov.au/sites/default/files/wp138-private_military_companies_and_military_ops_ian_wing.pdf>
33. *Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination* [on-line]. [accessed 12.10.2021]. Available on Internet: <URL: <https://www.ohchr.org/en/issues/mercenaries/wgmercenaries/pages/wgmercenariesindex.aspx>>

34. Небольсина М. А. Феномен частных военных и охранных компаний: проблемы легитимности. В Ежегодник ИМИ. 2014. № 3-4, с. 196-205

35. Цыганкова П. А., Универсальные ценности в мировой и внешней политике. Москва: МГУ, 2012, с. 12-28.